

NEKAJ NOVIH VRST V FAVNI METULJEV (LEPIDOPTERA) SLOVENIJE

Mojmir LASAN
Ljubljana

Abstract - SOME LEPIDOPTERA SPECIES NEW TO THE FAUNA OF SLOVENIA

Twelve Macrolepidoptera species new to the Slovenian fauna are treated, 5 belonging to Geometridae, 5 to Noctuidae, 1 to Nolidae and 1 to the Arctiidae family. Only two species are representatives of the mountaineous fauna, all the others are southern species found in the south part of the country. As all species have been known in neighbouring countries, their finding in Slovenia was expected. Geometrid species *Theria primaria* (Haworth, 1809) is treated more thoroughly; it was also first found in Croatia.

Izvleček - Obravnavamo dvanajst za favno Slovenije novih vrst makrolepidopterov, pet iz družine pedicev (Geometridae), pet iz družine sovč (Noctuidae), eno iz družine Nolidae in eno iz družine medvedkov (Arctiidae). Razen dveh, ki pripadata gorski favni, vse naseljujejo južne predele države. Najdbe obravnavanih vrst smo pričakovali, ker so že nekaj časa znane v vseh sosednjih deželah. Natančneje je obravnavan pedic *Theria primaria* (Haworth, 1809), ki je prvič ugotovljen tudi v favni metuljev Hrvaške.

Namen prispevka je dopolniti seznam favne metuljev Slovenije (CARNELUTTI, 1992a, 1992b). Večina v prispevku opisanih vrst pripada južnim vrstam. Z dosedanjimi in v prihodnosti pričakovanimi najdbami še nekaterih mediteranskih vrst na ozemlju Slovenije bomo zapolnili "bele lise" v razširjenosti teh vrst med zahodnim in vzhodnim Sredozemljem. Eden izmed vzrokov za dosedanjo praznino naj bi bila sorazmerno hladna kraška klima, ki preprečuje obstoj nekaterih toploljubnih vrst. Nova odkritja pa nam kažejo, da so te vrste prisotne tudi v Sloveniji, vendar le lokalno razširjene in ne

tako pogoste kot v sosednjih deželah. Lokalno razširjenost pogojuje razgiban kraški relief, ki na manjših območjih ustvarja primerne mikroklimatske razmere za preživetje teh toploljubnih vrst.

Poimenovanje vrst sem povzel po KARSHOLT, RAZOWSKI (1996).

***Eupithecia alliarda* Staudinger, 1870**

VL 45, Knežak - Mašun, 930 m, 29.8.1990, 1♀, leg. et coll. Lasan

Vrsta je razširjena od južne Francije in južnih Alp proti vzhodu, preko Spodnje Avstrije in Madžarske do Male Azije (FAJČIK, SLAMKA, 1996). Po podatkih iz literature je razvidno, da leži Slovenija na območju njenega areala, torej je bila najdba pedica pričakovana. Metulj se pojavlja v juliju in avgustu do višine 1000 metrov. Gosenica živi na različnih vrstah luka (*Allium* sp.).

***Eupithecia pernotata* Guenee, 1857**

WM 24, Pohorje, Boharina, 780 m, 5.5.1992, 1♂, leg. et coll. Lasan

Lokalna vrsta, ki se pojavlja predvsem v Alpah, je zaradi sorodne in morfološko podobne *E. satyrata* (Hübner, 1813) težko določljiva in zato morebiti prisotna še v marsikateri zbirki. Pedic leta v maju in juniju, aktiven pa je predvsem podnevi. Hranilna rastlina gosenice je pravi pelin (*Artemisia absinthium*) (FORSTER, WOHLFAHRT, 1981). Primerek je bil ujet podnevi na obronku gozda. Genitalni preparat in določitev vrste je delo dr. Carla Morandinija.

***Eupithecia gemellata* Herrich-Schäffer, 1861**

VL 08, Šempas-Črniče, 140 m, 28.8.1992, 1♂, leg. et coll. Lasan

VL 17, okolica Vipave, 100 m, 18.6.1993, leg. et coll. Štanta

UL 94, Strunjan, 2 m, 20.8.1994, 1♀, leg. et coll. Lasan

Tipičen južnoevropski pedic je pri nas razširjen po vsej Vipavski dolini in preko Krasa do Obale. Nove najdbe pričakujemo še v jugovzhodni Sloveniji. Metulj se pojavlja v dveh generacijah od konca maja do avgusta. Gosenice živijo na *Tunica saxifraga* (FORSTER, WOHLFAHRT, 1981).

***Neognopharmia stevenaria* (Boisduval, 1840)**

VL 14, Socerb, 400 m, 27.5.1992, 2 prim., leg. et coll. Carnelutti

VL 14, Socerb, 400 m, 6.6.1993, 1♀, leg. et coll. Lasan

VL 14, Socerb, 400 m, 24.5.1996, 1♂, leg. et coll. Lasan

Vrsta je lokalno razširjena od južne Francije preko jugovzhodne Evrope do zahodne Azije. Zanimivo je, da že Rebel (SPULER, 1908) kot nahajališče tega pedica poleg Dalmacije in Grčije omenja tudi južno Kranjsko, kjer pa do sedaj ni bilo potrjene najdbe. Metulj se pojavlja v dveh generacijah v maju, juniju in avgustu. Podatki o larvalni hranilni rastlini niso znani.

***Theria primaria* (Haworth, 1809)**

VL 02, CRO, Istra, reka Mirna, 10 m, 23.2.1990, 3♂, 1♀, leg. et coll. Lasan

VL 14, Črni Kal, Osp, 20 m, 10.1.1994, 1♂, leg. et coll. Lasan

VL 14, Črni Kal, Katinara, 150 m, 25.1.1997, 2♂, leg. et coll. Lasan

Temni primerki v seriji metuljev, določenih kot vrsta *Theria rupicapraria* (Denis, Schiffermüller, 1775), so me vzpodbudili, da sem izdelal genitalne preparate in tako preveril točnost določitve. Izkazalo se je, da ti primerki pripadajo vrsti *Theria primaria*. Obe omenjeni vrsti sem našel na vseh treh zgoraj naštetih nahajališčih. Zanimivo je, da so v kanjonu reke Mirne na svetlobni vir priletavali primerki obeh vrst, čeprav se *T. primaria* (ime!) pojavlja 2 - 3 tedne pred svojo sorodnico. O tem sem se prepričal z rednimi obiski okolice Črnega Kala v letošnjem letu. Vrsto *T. primaria* sem opazoval samo v januarju, *T. rupicapraria* pa se je pojavljala od sredine februarja do začetka marca. Samičke obeh vrst sem našel na črnem trnu (*Prunus spinosa*).

Razlikovanje obeh vrst (FAJČIK, SLAMKA, 1996):

Samci *T. primaria* imajo temnejša sprednja krila; osrednji del krila, omejen z dvema linijama, je širši, bazalna linija je komaj vidna ali pa celo manjka, resice na zadnjih krilih so pri samcih *T. primaria* temnejše kot osnovna barva kril, pri *T. rupicapraria* pa so iste barve.

Pri razlikovanju samic je pomembna predvsem oblika zakrnelih kril, ne pa barva in krilni vzorec. Pri *T. primaria* je zunanji rob sprednjega krila konkaven, pri *T. rupicapraria* pa je raven oz. normalno polkrožno prehaja v spodnji rob.

To je zahodnoevropska vrsta in do sedaj nam najbližje najdena v Švici, Italiji in zahodni Avstriji. Nova nahajališča v Sloveniji in na Hrvaškem torej ležijo na jugo-vzhodni meji areala vrste.

***Aporophyla canescens* (Duponchel, 1826)**

VL 14, Črni Kal, 150 m, 4.10.1980, 1 ♀, leg. et coll. Lasan

VL 14, Črni Kal, 150 m, 2.10.1991, 1♂, leg. et coll. Tonkli

UL 94, Grinjan, 140 m, 26.9.1993, 1 prim., leg. et coll. Sukič

UL 97, Brestovica, 150 m, 24.9.1994, 1 prim., leg. et coll. Zadrgal

Je sredozemsko-prednjeazijska vrsta. Severna meja razširjenosti poteka od južne Francije preko južnih Alp, Istre, Dalmacije do Grčije (RAKOSY, 1996). Metulj se pojavlja le jeseni od septembra do novembra. Gosenica se hrani z različnimi zelišči, npr. z zlatim korenem (*Asphodelus aestivus*) (RAKOSY, 1996). Je izrazita kserotermna vrsta. Pogosta je v severnem delu hrvaške Istre, zato pričakujemo nove najdbe tudi v slovenskem Primorju in njegovem zaledju.

***Discestra stigmosa* (Christoph, 1887)**

UL 94, Strunjan, 0 m, 2.8.1988, 1♀, leg. et coll. Lasan

Je slanoljubna vrsta, vezana na zelo ozek obalni pas vsega Sredozemlja in razširjena še preko slanih step Azije do Japonske (RAKOSY, 1996). Pojavlja se v dveh generacijah

od maja do oktobra. Gosenica se hrani s slanoljubnimi rastlinami iz rodu solink (*Salsola* sp.), metlik (*Chenopodium* sp.) in lobod (*Atriplex* sp.) (RAKOSY, 1996). Odrasli metulji se zadržujejo v larvalnem habitatu. V sosednjih deželah je bila ta sovka nam najbližje opažena v severni Italiji pri Gradežu in Tržiču (Morandini in Infanti, leg. et coll.) ter v hrvaški Istri pri Rovinju (Lasan, leg. et coll.).

***Mythimna zae* (Duponchel, 1827)**

UL 94, Strunjan, 0 m, 2.8.1988, 1♂, leg. et coll. Lasan

UL 93, Sečovlje, 3.5.1997, leg. et coll. Lasan

Je sredozemsko-prednjeazijska vrsta. Severna meja razširjenosti poteka od južne Francije preko srednje Italije, Dalmacije, Grčije do Male Azije (RAKOSY, 1996). Hranilni rastlini gosenic sta navadna trstika (*Arundo donax*), ki raste le ob morju in koruza (*Zea mays*), po kateri je vrsta dobila ime (RAKOSY, 1996). Po podatkih iz literature leta v dveh generacijah od aprila do maja in od septembra do novembra. Konec julija je bila opažena tudi v sosednji Italiji pri Gradežu (Morandini in Infanti, leg. et coll.).

***Noctua janthe* (Borkhausen, 1792)**

UM 94, Mangrt, 1600 m, 30.7.1981, 1♂, leg. et coll. Lasan

UM 94, Predel, 950 m, 1.8.1981, 1♂, leg. et coll. Lasan

Sovka sodi v sklop treh vrst (*N. janthe*, *N. janthina*, *N. tertia*), ki so jih VON MENTZER, MOBERG in FIBIGER (1991) izločili iz vrste *N. janthina* (Denis, Schiffermüller, 1775). *N. janthe* je Borkhausen že pred več kot dvesto leti opisal kot dobro vrsto. Ko pa je hotel dokazati morfološke razlike v larvalnem stadiju med omenjeno vrsto in vrsto *N. janthina*, je imel verjetno premalo materiala in je tako negiral vse svoje prejšnje ugotovitve (VON MENTZER, MOBERG, FIBIGER, 1991). Prvič so medvrstne razlikovalne znake v larvalnem stadiju dokazali VON MENTZER, MOBERG in FIBIGER (1991). Pri nas se vrsta pojavlja v gorskih predelih. Odrasli metulji *N. janthe* se od ostalih dveh vrst dobro ločijo po vzorcu na zadnjih krilih (glej opis razlikovalnih znakov pri *N. tertia*).

***Noctua tertia* Mentzer, Moberg, Fibiger, 1991**

WL 24, Adlešiči, Bedenj, 210 m, 31.8.1994, 1♂, leg. et coll. Lasan

Podobno kot prejšnja je tudi ta izločena iz vrste *N. janthina* (Denis, Schiffermüller, 1775) in opisana kot samostojna vrsta (VON MENTZER, MOBERG, FIBIGER, 1991). Zaradi nove taksonomske kategorizacije je sedaj to nova vrsta za favno metuljev Slovenije, kar pomeni, da bo v prihodnje treba pregledati vse primerke, ki so v zbirkah določeni kot *N. janthina* in jim morebiti določiti novo taksonomsko pripadnost. Zaradi velike podobnosti vzorcev na krilih odraslih metuljev vseh treh omenjenih vrst podajamo najpomembnejše razlikovalne znake po VON MENTZER, MOBERG in FIBIGER (1991):

a) Zgornja stran sprednjih kril:

N. janthina: Osnovna barva je rjava in prekrita z vijoličnim poprhom, pri južnih populacijah včasih lesketajoče rdečkasta. Subterminalna linija pred zgornjim krilnim robom preide v dobro izražen temni madež.

N. tertia: Osnovna barva je brez vijoličnega poprha. Subterminalna linija sega do zgornjega krilnega roba, kjer se postopoma razširi v neizrazito rdečkasto liso.

b) Zgornja stran zadnjih kril:

N. janthina: Osnovna barva je rumena. Širok črni pas na zunanjem robu kril se ob sprednjem krilnem robu usmeri proti temni pahljačasti lisi na krilni bazi in se konča tik pred njo v obliki klina.

N. tertia: Osnovna barva je intenzivneje rumena. Širok črni pas na zunanjem robu kril se ob sprednjem krilnem robu usmeri proti temni pahljačasti lisi na krilni bazi in se tik pred njo konča razpršeno.

N. janthe: Črni pas na zunanjem krilnem robu, ki je ožji kot pri prejšnjih dveh vrstah, se konča daleč pred temno pahljačasto liso na krilni bazi.

***Nola chlamitulalis* (Hübner, 1813)**

UL 94, Strunjan, 5 m, 8.8.1992, 1♂, leg. et coll. Lasan

VL08, Šempas - Črniče, 140 m, 28.8.1992, 1♀, leg. et coll. Lasan

To je majhna evrazijska vrsta iz družine Nolidae. Razširjena je na južnem Tirolskem, v Spodnji Avstriji, na Madžarskem, v Istri in po vsej jadranski obali (FORSTER, WOHLFAHRT, 1960). Zadržuje se v toplih, suhih, včasih tudi vlažnih habitatih, kjer rastejo hranilne rastline gosenic: rumena zobnica (*Odontites lutea*) in vrste iz rodu grintavcev (*Scabiosa* sp.). Metulji se pojavljajo v dveh generacijah od sredine maja do julija ter v avgustu in septembru. Zaradi majhnosti je to vrsto zelo lahko zamenjati z metuljčki (Microlepidoptera). Nove najdbe pričakujemo še v toplejših območjih Slovenije.

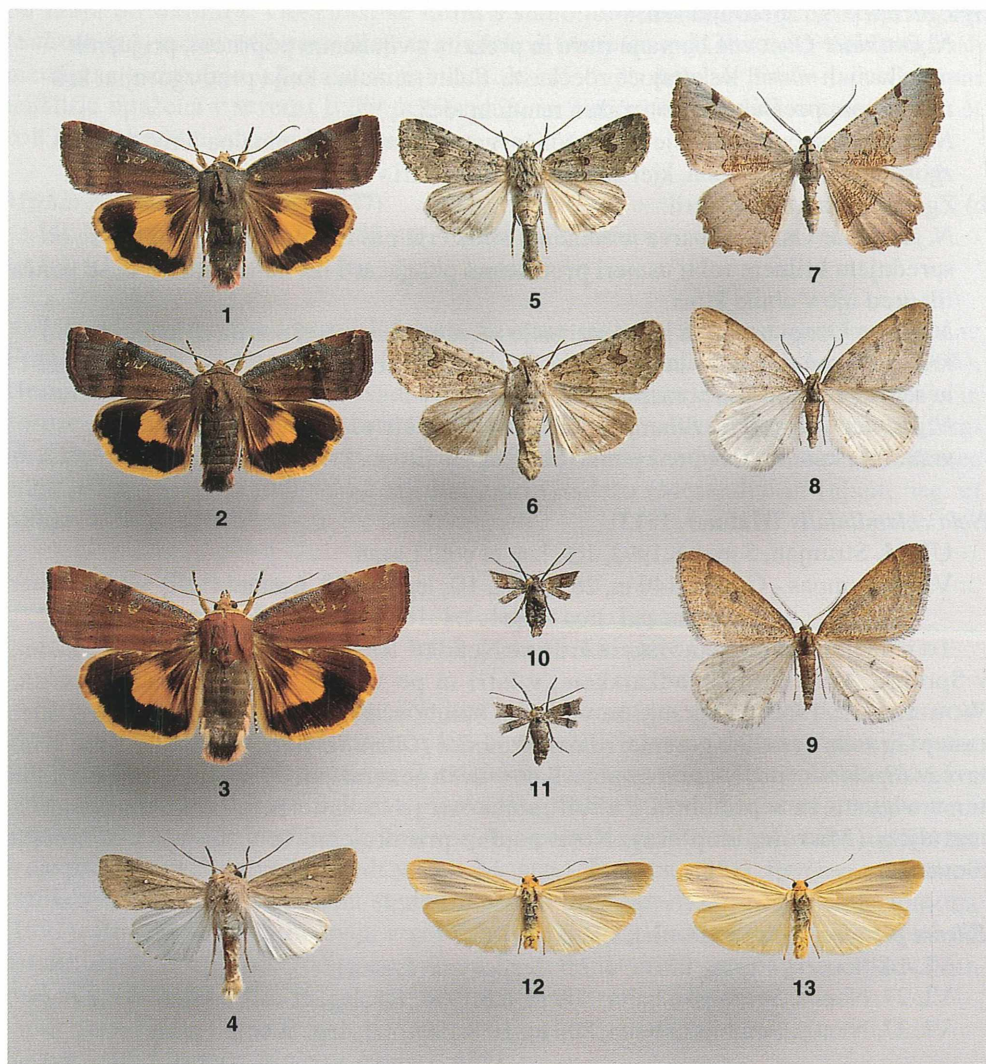
***Eilema pseudocomplana* (Daniel, 1939)**

VL 14, Socerb, 400 m, 1.8.1996, 2♂, leg. et coll. Lasan

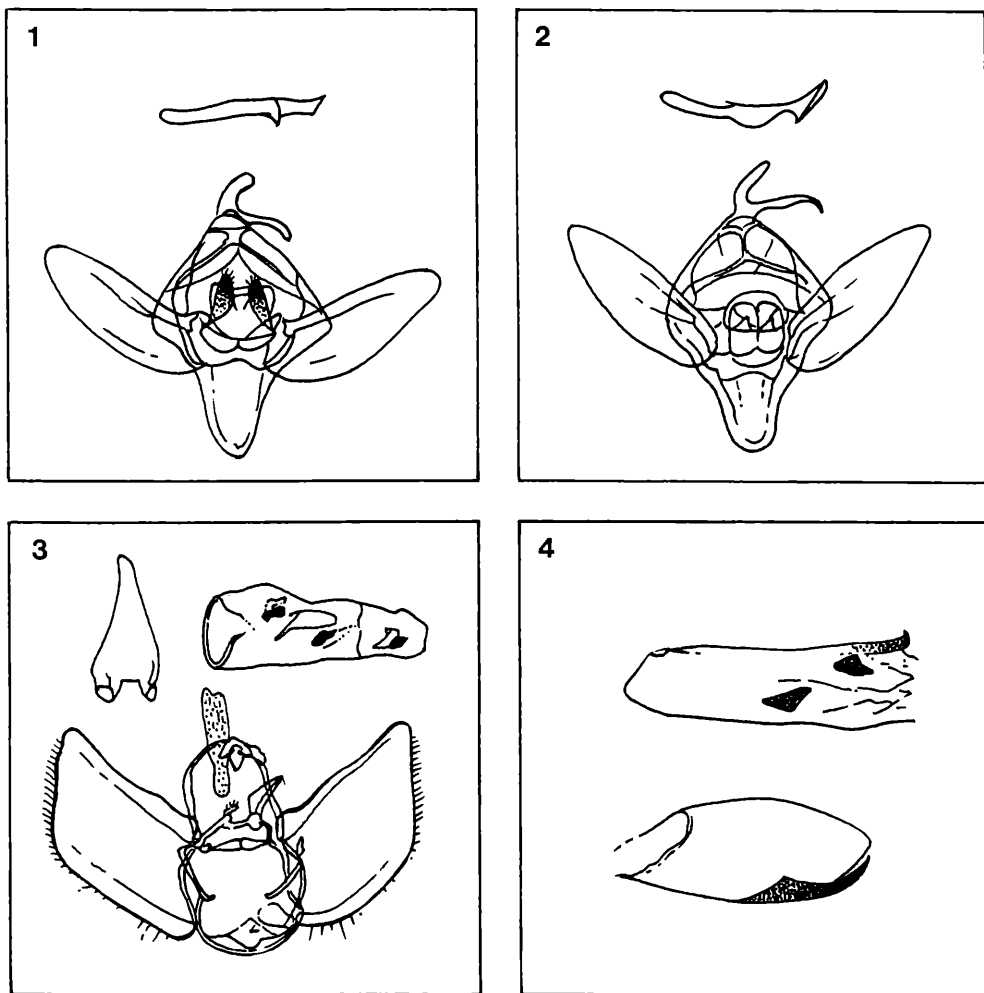
VL 27, Nanos, Šembijska bajta, 800 m, 6.8.1996, 1♂, leg. et coll. Lasan

VL 27, Nanos, Šembijska bajta, 800 m, 10.8.1996, 1♂, leg. et coll. Lasan

Južnoevropska vrsta, razširjena v vseh sredozemskih deželah, se pojavlja tudi v vzhodni Avstriji, na južnem Slovaškem in Madžarskem (FAJČIK, SLAMKA, 1996). Ker Slovenija ne odstopa od geografskih in klimatskih značilnosti navedenih držav, smo najdbo tega predstavnika iz družine medvedkov pričakovali tudi pri nas. Vrsta je podobna zelo svetlim primerkom vrste *Eilema complana* (Linnaeus, 1758), loči pa se po odsotnosti androkonijev (dišavne luske) na spodnji strani sprednjih kril pri samcih. Zadnja krila so enobarvna, brez otemnitev, ki so prisotne pri vseh sorodnih vrstah. Metulji letajo v eni generaciji julija in avgusta. Gosenice se hranijo z različnimi lišaji. Nove najdbe pričakujemo še na Krasu in toplih območjih jugovzhodne in vzhodne Slovenije.

Sl. 1: *Noctua janthe*: 1; *Noctua janthina*: 2; *Noctua tertia*: 3; *Mythimna zea*: 4; *Discestra stigmosa*: 5 ♂, 6 ♀; *Neognopharmia stevenaria*: 7; *Theria rupicapraria*: 8 ♂, 10 ♀; *Theria primaria*: 9 ♂, 11 ♀; *Eilema pseudocomplana* ♂: 12, 13. Foto Boris Gaberščik.

Sl. 2: Spolni organi samca, 1: *Theria primaria* Haw., 2: *Theria rupicapraria* Schiff., 3: *Eupithecia pernotata* Gn. (po Morandiniju), 4: *Eilema pseudocomplana* Daniel. Orig. risbe Al Vrezec.

Zahvala

Podatke o obravnavanih vrstah so prispevali dr. Jan Carnelutti, Peter Tonkli, Milan Sukič, inž. Radovan Štanta in Matjaž Zadrgal. Dr. Carlo Morandini in Bruno Infanti sta pomagala pri določitvi štirih vrst, brez katerih bi bil prispevek precej osiromašen. Pri izdelavi slikovnega gradiva so mi pomagali fotograf Boris Gaberščik, slikar Žarko Vrezec in dipl. agr. Stanislav Gomboc. Vsem se najlepše zahvaljujem.

Literatura

- Carnelutti, J.**, 1992a: Rdeči seznam ogroženih metuljev (Macrolepidoptera) v Sloveniji. *Varstvo narave*, 17: 61-104, Ljubljana.
- Carnelutti, J.**, 1992b: Popravki/errata. *Varstvo narave*, 18: 189-190, Ljubljana.
- Fajčik, J., F. Slamka**, 1996: Die Schmetterlinge Mitteleuropas. I. Band. František Slamka, Concordia Trading spol. sr. o., Bratislava, 111 S., Farbtafeln.
- Forster, W., Th. A. Wohlfahrt**, 1960: Die Schmetterlinge Mitteleuropas, Spinner und Schwärmer (Bombyces und Sphinges). Band III. Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart, 239 S.
- Forster, W., Th. A. Wohlfahrt**, 1981: Die Schmetterlinge Mitteleuropas, Spanner (Geometridae). Band V. Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart, 312 S.
- Karsholt, O., J. Razowski**, 1996: The Lepidoptera of Europe. A distributional Checklist, Apollo Books, Stenstrup, 380 S.
- Mentzer, E. von, A. Moberg, M. Fibiger**, 1991: *Noctua janthina* (Denis, Schiffermüller) sensu auctorum a complex of three species (Lepidoptera, Noctuidae). *Nota lepid.*, 14(1): 25-40.
- Rakosy, L.**, 1996: Die Noctuiden Rumäniens (Lepidoptera, Noctuidae). *Stapfia* 46: 1-648, Linz.
- Spuler, A.**, 1908: Die Schmetterlinge Europas, Stuttgart.

Naslov avtorja/Author's address
Mojmir LASAN
Glavarjeva 47
SI-1000 Ljubljana